

**DE GROTE WERKSTAKING 1960-1961
EEN INLEIDEND OVERZICHT VAN DE
EKONOMISCHE EN SOCIO-POLITIEKE
ACHTERGRONDEN VAN DE GROTE
WERKSTAKING 1960-1961**

door

Alain MEYNEN

Aspirant N.F.W.O. — V.U.B.

VOORWOORD

De grote werkstaking 1960-1961 markeert een van de belangrijkste periodes in de ontwikkeling van de na-oorlogse Belgische maatschappij. Door haar enorme draagwijdte vormde de staking 1960-61 een samenvloeiingspunt van alle brandende economische, sociale, politieke, institutionele en ideologische problemen van de Belgische maatschappij op dat ogenblik. Het is aan het samenvloeien van een aantal belangrijke problemen in één grote beweging en de uitdieping van die problemen verbonden met het verloop van de klassenstrijd en het vraagstuk van de economische en politieke macht, dat de grote werkstaking 1960-61 haar kompleksiteit verleent. Tot nu toe werden er reeds twee werken en verscheidene (onmiddellijk tijdsgebonden) artikels aan de staking 1960-61 gewijd, maar deze werken beperken zich tot een chronologische weergave van de stakingsevenementen (1). Dit betekent dat — hoe belangrijk deze werken ook mo-

(1) V. FEAUX, *Cinq semaines de lutte sociale. La grève de l'hiver 1960-1961*, Brussel, Editions de l'Institut de Sociologie - U.L.B., 1963. Het werk bevat, zoals de auteur het zelf stelt, enkel een chronologische weergave van de feiten (per dag) gerekonstrueerd aan de hand van krantenmateriaal. Een ander werk over de staking is R. DEPRez, *La grande grève (décembre 1960-janvier 1961). Ses origines, son déroulement, ses leçons*, Brussel, Fondation Jacquemotte, 1963. Dit

gen zijn als hulpinstrumenten bij de chronologische rekonstruktie van de staking —, de bestudering van de grote staking 1960-61 tot nu toe een hoofdzakelijk evenementieel karakter heeft (2), hetwelk mede te verklaren valt door het feit dat deze werken geschreven zijn geworden kort na de gebeurtenissen. Een duidelijk overzicht van de oorzaken van een reeks economische, sociale of politieke problemen is immers haast nooit gelijktijdig mogelijk, maar alleen achteraf. Om de werkelijke draagwijdte van de staking 1960-61 te vatten, is in de eerste plaats een situering van de staking in een ruimer getekend economisch en socio-politiek kader vereist. In dit artikel hebben wij getracht een *synthetisch* overzicht te geven van de voornaamste factoren die kunnen weerhouden worden om de dieperliggende oorzaken van de staking aan te geven (3). In hoofdzaak wordt hier een globaal kader gerekonstrueerd dat verschillende deelaspecten samenbrengt in functie van de verklaring van de achtergronden van de staking 1960-61 en dat zich openstelt voor aanvullend onderzoek. Tegelijkertijd pleiten wij, methodologisch, met dit artikel voor een integrale aanpak van de geschiedenis, d.w.z. een aanpak waarbij factoren zowel van economische, sociale als politieke aard weerhouden worden en met mekaar *verbonden* worden om de kompleksiteit van de historische gebeurtenissen in hun totaliteit te vatten. In verdere publikaties zullen wij dieper ingaan op de analyse van de staking zelf en een aantal specifieke problemen welke deze gesteld heeft. Dit artikel dient dan ook vooral gelezen te worden als een ruime inleiding tot de behandeling van de staking zelf.

werk streeft ongeveer hetzelfde doel na als het werk van V. FEAUX, namelijk een kroniek brengen van de gebeurtenissen, maar gaat breder in op het aandeel van de verschillende syndikale en politieke organisaties in de stakingsbeweging, in het bijzonder van de K.P.B., voor dewelke het werk van Féaux slechts zeer weinig belangstelling toont.

(2) Een uitzondering, die dient genoteerd te worden is een artikel van E. MANDEL, "Les grèves belges : essai d'explication socio-économique", *Les Temps Modernes*, XVI, 1961, 180 bis, pp. 1291-1310. Het artikel is vrij algemeen, maar bevat een aantal belangrijke methodologische beschouwingen voor een sociologische verklaring van het regionaal ongelijkmatig verloop van de klassenstrijd in België.

(3) Dit overzicht is een samenvatting van een gedeelte uit onze licentieverhandeling : A. MEYNEN, *De Grote Werkstaking 1960-61. Een bijdrage tot de analyse van de oorsprong en de ontwikkeling van de staking*, Brussel, V.U.B., akademiejaar 1976-77.

I. DE SITUERING VAN DE GROTE WERKSTAKING 1960-61 IN DE EKONOMISCHE KONTEKST

Bij de behandeling van de economische kontekst dient een onderscheid gemaakt te worden tussen twee niveaus, namelijk een *struktureel* en een *konjunktoreel* niveau. Alhoewel deze twee niet van mekaar te scheiden zijn in de algemene tendens van het industrieel expansieritme van een land, is dit onderscheid niettemin van bijzonder belang voor de *aard van de determinatie* uitgaande van de verschillende componenten van de economische kontekst op de socio-politieke houdingen.

A. Struktureel niveau

In een diagnose van de economische structuur gaat de aandacht naar de externe kenmerken van de industriële dynamiek (winstvoet, beslissingsmacht tot te investeren, oriëntering van de investeringen, enz...). De term "structuur" dient hier dan doorgaans ook begrepen te worden in de betekenis van het aandeel en de aard van de economische sectoren in de totale industriële produktie, van de ondernemingen, hun aantal, hun oriëntatie, hun efficiëntie, hun bekwaamheid om hun sociale funktie te vervullen. Met betrekking tot de situering van de staking 1960-61 in de economische kontekst, stelt zich volgende vraag : welke zijn de strukturele kenmerken van de Belgische ekonomie in de vijftiger jaren, d.w.z. kenmerken welke meer *duurzame* gevolgen hebben op het algemeen industrieel expansieritme als de tijdelijke konjunktorele golfbewegingen.

1. De strukturele krisis van de Belgische ekonomie

Na W.O. II kende België een korte periode van ekonomische voorspoed, dit ten gevolge van het vrijwel intact blijven van het Belgische produktieapparaat tijdens de tweede wereldoorlog en me-

de begunstigd door de hulp van het Marshall-plan. In de jaren vijftig werden de structurele zwakheden van de Belgische economie echter steeds meer zichtbaar. Terwijl in de meeste kapitalistische landen het laatkapitalisme zich kenmerkte door een zeer hoge groeivoet van de industriële produktie en een haast volledige tewerkstelling, werd de Belgische economie in de jaren vijftig gekenmerkt door een lage groeivoet van de industriële produktie en een grote werkloosheid, hetwelk voldoende blijkt uit volgende cijfergegevens.

INDICES VAN DE INDUSTRIELE PRODUKTIE (4)
1953 : 100

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
W. Duitsland	112	128	138	147	151	163	180
Italië	109	120	128	137	142	158	180
Frankrijk	110	120	133	144	150	156	174
Nederland	110	120	123	126	127	139	157
G.H. Luxemb.	103	116	123	126	121	127	139
België	106	116	123	123	115	119	126
Gr. Brittannië	106	112	113	115	113	120	128

% WERKLOZEN IN VERHOUDING TOT HET AANTAL VERZEKERDEN (5)

	België	Duitsland	Italië	Nederland	Zwitserland	Groot-Brittannië
1953	8,8	7,5	10	2,8	0,9	1,8
1957	3,7	3,4	9	1,3	0,4	1,6
1958	5,2	3,5	9	2,4	0,5	2,2
1960 (ma-apr)	4,8	1,3	8,8	1,2	0,2	1,9

(1953 en 1958 : jaren van relatieve laagconjunctuur; 1957 en 1960 : jaren van relatieve hoogconjunctuur).

(4) *Annuaire des Statistiques du Travail*, Genève, Bureau International, 1961, pp. 588-589.

(5) Cijfers geciteerd door A. CAMU, "Essai sur l'évolution économique de la Belgique", *La Revue Nouvelle*, XVI, 1960, p. 398. De cijfers zijn ontleend aan het maandelijks statistisch bulletijn van de Verenigde Naties van september 1960. Wij wijzen er hier terloops op dat deze vergelijkingen niet altijd exakt zijn, gezien de verschillende berekeningsmethodes die kunnen bestaan in de verschillende landen, om nog niet te spreken van de in vele gevallen onvolledigheid van

De voornaamste oorzaken van dit proces van trage economische groei van de Belgische economie lagen in het specifiek "passief" karakter van het Belgisch kapitalisme en het gebrek aan dynamisme op industrieel-technologisch vlak. Gaan wij de industriële verdeling per sektor en per land na, valt van een vooruitgang van "nieuwe sectoren", al dan niet ter kompensatie van een achteruitgang van "oude sectoren" in het België van de jaren vijftig weinig te bemerken.

INDUSTRIELE VERDELING IN 1956 PER SEKTOR EN
PER LAND (6)

	België	Groot-Brittannië	E.E.G.
Extraktieve nijverheden	15,3	7,1	6,5
Voedingsnijverheid, dranken, tabak	6,9	11,3	12,2
Textiel	13,7	6,4	9,1
Metaalprodukten	15,0	6,6	8,8
Chemische produktie	32,0	34,6	27,8
Andere industrieën	8,7	19,8	19,3
Gas, water, elektriciteit	2,5	5,7	4,6
Tot. industriële produktie	100	100	100

De zware nijverheid (mijnen, steengroeven, basismetalen) en de textielnijverheid vertegenwoordigen in België een veel hoger percentage van de totale produktie als dit het geval is in alle landen van de E.E.G. tesamen. De sectoren in expansie op wereldschaal daarentegen, zoals de scheikundige produkten, de gas en de elektriciteit vertegenwoordigen slechts een relatief zwak percentage van de totale Belgische produktie. Als wij een vergelijking maken tussen België en Groot-Brittannië, schijnt, alhoewel de globale produktie van Groot-Brittannië niet sneller gegroeid is dan de Belgische, de Britse industriële structuur niettemin beter georiënteerd te zijn naar nieuwe sectoren toe. De relatief zwakke groei van België is voornamelijk te wijten

de cijfers. De hier geciteerde cijfers hebben dan ook slechts tot doel bepaalde ontwikkelings-tendenzen uit te drukken.

(6) *Statistiques industrielles 1900/1957*, Parijs, O.E.C.E., 1958, p. 4.

aan de overheersing van de sectoren "in verval" (steenkool, textiel...), maar eveneens kan men vaststellen dat de meer dynamische sectoren in België minder snel gegroeid zijn dan in het buitenland. Dit is uit te leggen door het feit dat in deze sectoren de traditionele, verouderde of marginale industrieën nog overheersen en vormt een weerspiegeling van de ondoelmatige verdeling en traditionele oriëntering van het gezamenlijke der investeringen. Zo is bijvoorbeeld een belangrijk gedeelte van de chemische nijverheid verbonden gebleven met de traditionele chemie. Hetzelfde verschijnsel kan men vaststellen in de sektor van de metaalfabrikaties : rollend materiaal, koperlagerijen, fietsen, vertegenwoordigen nog een hoog percentage van de produktie. De uitvindingen op wereldvlak in de jaren vijftig (plastics, elektronika, atoomenergie, duurzame konsumptiegoederen,...) hebben slechts tot weinig veranderingen geleid in de structuur van de Belgische nijverheid. België besteedt slechts 0,5% van zijn nationaal inkomen aan wetenschappelijk onderzoek, tegenover 1,5% in de U.S.A. (7).

Een andere bevestiging van het traditionele karakter van de Belgische industriële structuur, vindt men in de aard van de Belgische uitvoer. De stagnerende produkten (metalen, staal, weinig gekompliceerde metaalprodukten) en produkten in achteruitgang (produkten van de textielnijverheid en de meeste verbruiksgoederen) behouden in België de grootste betekenis in de totale uitvoer (8). De aard van de Belgische uitvoer legt in grote mate haar gevoeligheid bloot aan de veranderingen van de internationale vraag. Het feit of het ritme van de uitvoer en het saldo van de betalingsbalans in gunstige zin evolueren is in grote mate afhankelijk van en te wijten aan de gunstige vraag van de landen die zich in een "boom"periode bevinden (9). Wanneer de internationale conjunctuur vertraagt heeft dit zijn invloed op de buitenlandse handel en op de ganse ekonomie. De Belgische uitvoer wordt veel harder getroffen dan de uitvoer van landen waarvan de verkoopssortering meer uitgezocht is en beter aan de gangbare ekonomische wijzigingen is aangepast. Vandaar ook dat België (samen met Luxemburg), het enige land van Europa was waar

(7) A. CAMU, *op.cit.*, p. 409.

(8) I. SVENNILSON, *Growth and stagnation in the European Economy*, Geneva, United Nations Commission for Europe, 1954, p. 295 (tabel).

(9) A. LAMFALUSSY, *Investment and growth in nature economies. The case of Belgium*, New-York, 1961, p. 16 e.v.

de recessie van 1958-59 werkelijk diepe gevolgen heeft gehad (10).

Algemeen kan men stellen dat inzake het proces van economische achteruitgang en veroudering van de industriële structuren, de "wet van de ongelijkmatige ontwikkeling" van toepassing is op België (11). De Belgische nijverheid die in het begin van de 19de eeuw veel vroeger ontstond dan in andere landen, kent een achteruitgang in de periode na W.O. II door het behoud van een groot gedeelte van haar traditionele economische structuren. België heeft essentieel zijn industriële structuren van de 19de eeuw, gebaseerd op de traditionele industrietakken (ijzerindustrie, steenkolenindustrie, textielindustrie, rollend materiaal) en vooral op de fabricatie van halfafgewerkte producten en producten welke relatief weinig arbeidskrachten vergen (metaalpletterij, steenkool, cement, glas, kunstmeststoffen, wollen en katoenen stoffen,...) behouden tot na W.O. II. Bovendien komen de Belgische traditionele uitvoersproducten zich in een krisistoestand te bevinden ten gevolge van de konkurrentie van nieuwe producten (aluminium en lichte metalen, petroleum, plastics, synthetische textielproducten,...). België ontwikkelde niet genoeg nieuwe industrieën en exploiteerde geen nieuwe ondergrondse bronnen. Aangezien de achteruitgang van de "oude sectoren" niet gekompenseerd werd door de vooruitgang van "nieuwe sectoren" neemt België in de jaren vijftig een marginale plaats in op de wereldmarkt. De oorzaken van het behoud van de traditionele industriële structuren en het gebrek aan dynamisme op industrieel-technologisch vlak zijn voornamelijk toe te schrijven aan het conservatisme van de Belgische financiële groepen en holdings. Het A.B.V.V.-rapport "Holdings en Economische Demokratie" (1956) zegt over de macht van de holdings :

"Onder het kapitalistisch regime kan een groep een onderneming volledig beheren vanaf het ogenblik dat deze tot de groep in kwestie behoort. De groep kan beslissen over de afschrijving, de modernisering en uitbreiding harer installaties, over de oprichting van nieuwe takken van bedrijvigheid of van dochtermaatschappijen, over het overmaken van een deel van de kapitalen naar het buitenland, over

(10) A. MADDISON, "The Postwar Business Cycle in Western Europe and the Role of Government Policy, Banca Nazionale del Lavoro", *Quarterly Review*, 1960, 53, p. 116.

(11) Zie ook E. MANDEL, *art.cit.*, p. 1293 e.v.; M. BEUTHE & R. LEROY, *Économie en croissance lente : le cas de la Belgique*, Bruxelles, Office belge Accroissement Productivité, 1954, pp. 39-60.

de wijze van financieren van de uitrusting, over het bedrag en de verdeling van de winsten, over de eventuele samensmelting met andere ondernemingen, over de sluiting van sommige ondernemingen, over produktie- en distributie-akkoorden, over het peil der prijzen en bezoldigingen, en zelfs, in sommige gevallen, of de winst in een bepaalde maatschappij of in een andere zal worden gemaakt. Van zodra enkele financiële groepen het merendeel der belangrijkste ondernemingen van het land controleren, *zijn zij dus bij machte om het expansieritme van 's lands ekonomie te bepalen en worden zij in feite verantwoordelijk voor haar ontwikkeling*" (12).

2. De regionale verschillen inzake ekonomische ontwikkeling

In het proces van de ongelijkmatige ekonomische ontwikkeling tussen de verschillende regio's begint er zich vanaf het einde der vijftiger jaren geleidelijk aan een proces af te tekenen van onderlinge positieverschuivingen tussen Vlaanderen en Wallonië.

In het proces van de regionale ongelijkmatige ekonomische ontwikkeling kunnen wij vaststellen dat in 1959 de Waalse produktie (bruto prod./hoofd) globaal genomen hoger blijft liggen dan de Vlaamse, terwijl de Brusselse produktie aanzienlijk hoger ligt dan in de twee andere streken, maar dat voor de periode 1953-59 de gemiddelde jaarlijkse expansievoet hoger ligt in Vlaanderen dan in Wallonië (13). Volgens berekeningen verspreid over een ruimer genomen periode, is tussen 1948 en 1959 het globaal bruto-produkt in Brussel jaarlijks gemiddeld gestegen met 4,2%, in Vlaanderen met 3% en in Wallonië met 2,2% (14). Het industrialisatieproces schrijdt het snelst voort in de Vlaamse gewesten waarbij deze laatsten aldus hun grote achterstand geleidelijk aan ophalen, terwijl de Waalse gewesten het grote slachtoffer dreigen te worden van de stagnatie van hun ekonomische strukturen. Niettemin blijft het Vlaamse landsgedeelte, ondanks de meer gunstige perspektieven die zich openen op lange ter-

(12) A.B.V.V., *Holdings en Ekonomische Democratie*, z.p., 1956, p. 258. (Wij cursiveren).

(13) N. NABOKOFF, "Le développement de la Flandre et de la Wallonie", *La Revue Nouvelle*, XVIII, 1962, 1, p. 15 (tabel).

(14) G. CHAPUT & R. de FALLEUR, "La production et l'investissement des régions flamande, wallonne et bruxelloise", *Cahiers Economiques de Bruxelles*, 1961, 10, p. 186.

mijn, het grote slachtoffer in het algemeen nationaal proces van tragere economische groei en accumulatie van nijverheidskapitaal. Dit uit zich in het bestaan van een permanente *strukturele* werkloosheid in dit landsgedeelte en van een Vlaams "industriële reservearmee" dat in periodes van recessie het grootste gedeelte vormt van de massa van Belgische werklozen (15). De Vlaamse streken (voornamelijk O.- en W.-Vlaanderen) blijven gekarakteriseerd als industrieel onderontwikkelde gebieden waar de strukturele werkloosheid een *permanent* gegeven is en welke bovendien nog getroffen worden door de achteruitgang van één van hun traditionele industriële sectoren, namelijk de textielindustrie (16).

In tegenstelling tot Vlaanderen, waar wij, op uitzondering na van Gent en Antwerpen, steeds hebben te maken gehad met een industriële onderontwikkeling, gaat het hem daarentegen in Wallonië om een bruuske bedreiging van het bestaan van een aantal fundamentele industriële sectoren, en kunnen wij hier dan ook eerder spreken van een *deindustrialisatieproces* dat zich aankondigt en zich reeds gedeeltelijk voltrekt. Op langere termijn heeft dit proces zijn diepere oorzaken in de strukturele gebreken van de Belgische economie, maar in ieder geval verschijnen de gevolgen ervan op een min of meer plotse manier, met als belangrijkste symptoom de sluiting van

(15) In 1959 (recessiejaar) verdeelden de werkloosheidscijfers, percentsgewijze uitgedrukt, zich over de verschillende landsgedeelten als volgt :

	Volledig werklozen	Gedeeltel. + toev. werklozen
Vlaamse land :	66%	63%
Waalse land :	21%	32%
Brussel :	13%	5%

Cijfers uit L. RENEAU, "Beschouwingen over het probleem van de werkloosheid in België", *Arbeidsblad*, 1960, p. 496.

(16) Zie o.m. A. DEVREKER, *Welvaartsproblemen in Vlaanderen*, Antwerpen 1958; R. DE BACKER, "Strukturele werkloosheid in Oost-Vlaanderen", *Arbeidsblad*, LX, 1959, pp. 536-557; G. DE BACKER & A. KEMPENEERS, *De naoorlogse toestand van de Belgische textielnijverheid. In het bijzonder haar financiële struktuur in Oost-Vlaanderen*, Studie- en Onderzoekscentrum voor Sociale Wetenschappen, R.U.G., 1961.

een aantal Waalse mijnen op het einde van de jaren vijftig (17). De Waalse gewesten die de meest geïndustrialiseerde streken vormen van België met de "oudste" lagen van de Belgische arbeidersklasse, worden gekenmerkt door een economische stagnatie, een afname van het tewerkstellingsvolume, een demografische stagnatie, een sluiting van de steenkoolmijnen en hierbij aansluitende ondernemingen, symptomen die verwijzen naar een deïndustrialisatieproces.

B. Konjunctureel niveau

De kortere fluktuaties in de groei van de materiële produktie mogen niet mechanisch gescheiden worden van de algemene tendens van het expansieritme op langere termijn. In de beschouwde periode heeft de Belgische economie niet alleen een expansieritme dat beduidelijk lager ligt dan in de rest van de E.E.G., maar eveneens is dit ritme zeer onstabiel. De gemiddelde omvang van de recessies, alsmede hun duur, is veel meer uitgesproken in België dan in de rest van de Europese landen, en de expansiefases zijn er minder uitdrukkelijk en korter. Hierdoor bracht de recessie van 1958-59, die in combinatie met de structurele crisis veel scherper aangevoeld werd in België dan in de omringende landen, eens te meer het gebrek aan expansie van de Belgische economie op een duidelijke wijze naar voren.

Met betrekking tot de algemene staking 1960-61 kan men algemeen stellen dat een economische recessie niet kan weerhouden worden als direkte onderliggende oorzaak van het uitbreken van de algemene werkstaking, aangezien deze, konjunctureel bekeken, zich situeert *na* de recessie van 1958-59 en in een fase van economisch

(17) Het aantal arbeiders werkzaam in de steenkoolmijnen van het Zuiderbekken daalde van 99.203 eenheden in 1953 tot 45.632 eenheden in 1960. Cfr. *Statistisch Jaarboek voor België en Belgisch Kongo*, 1959, p. 211 en 1961, p. 224. (Voor 1953 : gemiddelde van het aanwezige personeel. Voor 1960 : personeel ingeschreven op 31 dec.) Tussen 1 januari 1951 en 1 januari 1959 daalde het aantal zetels in werking van alle Waalse steenkoolbekkens (Centrum, Charleroi, Luik, Borinage) met 49 eenheden (van 149 naar 100) terwijl het aantal zetels in werking in de Kempen stationair bleef op 7 eenheden. Cijfers uit *L'Ouvrier mineur, organe mensuel de la centrale syndicale des mineurs*, 1959, 4, p. 2.

herstel welke in de loop van 1961 en 1962 zal uitlopen in een nieuwe fase van economische hoogconjunctuur. Alhoewel het algemene herstel trager verloopt in België dan in de omringende landen, wordt vanaf eind 1959 in talrijke takken een verbetering van de industriële bedrijvigheid vastgesteld welke wordt voortgezet in de loop van 1960. Het indexcijfer van de industriële activiteit, dat door het N.I.S. wordt berekend, ligt in 1960 8,6% hoger dan in 1959. Ten opzichte van de hoogconjunctuur in 1957 bedraagt de stijging 4,8%, ondanks de inmiddels aanzienlijk ingekrompen steenkolenproduktie (18). Kortom kan men stellen dat het jaar 1960, vooral in het laatste kwartaal, gekenmerkt wordt door een min of meer homogene industriële vooruitgang ten overstaan van de voorgaande recessieperiode en zich terug een evolutie voordoet naar een periode van hoogconjunctuur. Ondanks het feit dat de toename van de werkgelegenheid, ongunstig beïnvloed door de steenkoolkrisis en de opvoering van de produktiviteit, nog niet in verhouding staat tot de toename van de industriële produktie, neemt het aantal werklozen (vooral gedeeltelijke en toevallige werklozen) in de loop van 1960 aanzienlijk af, zodat de aanwezige arbeidsreserve geleidelijk aan afgebouwd wordt (19).

**DAGGEMIDDELDE VAN HET AANTAL GEKONTROLEERDE
WERKLOZEN (ALLE KATEGORIEËN) (20)**

1954	224.752	1956	144.776	1958	180.893	1960	158.097
1955	172.398	1957	116.810	1959	199.209		

Wel dient opgemerkt dat in 1960 het aandeel van de loontrekkenden in het nationaal inkomen kleiner blijft dan in 1958 en dat de structurele crisis, ondanks een zekere verbetering in het Vlaamse landsgedeelte, blijft aanhouden, waarvan getuige de toenemende inkringing van het tewerkstellingsvolume in de sektor van de mijnen.

(18) *De Belgische economie in 1960*, Brussel, Ministerie van Economische Zaken en Energie. Algemene directie voor studiën en documentatie, 1961, p. 33 (tabel van het verloop der industriële activiteit).

(19) *Ministerie van Arbeid, Rijksdienst voor arbeidsbemiddeling en werkloosheid, Maandelijks bericht*, 1960, p. 10-1 (kurve van het verloop van het daggemiddelde van het aantal gecontroleerde werklozen).

(20) *Arbeidsblad*, LXII, feb. 1961, p. 190-191 (Samenvattende statistieken; Daggemiddelde van het aantal gecontroleerde werklozen).

II. DE SITUERING VAN DE GROTE WERKSTAKING 1960-61 IN DE SOCIO-POLITIEKE KONTEKST

Tussen de geschetste objektieve situatie van de Belgische economie op het einde van de vijftiger jaren en het uitbreken van de grote werkstaking 1960-61 mag geen mechanische band gelegd worden. Het klassebewustzijn van de arbeidersklasse wordt immers bepaald door verschillende historische factoren zowel van economische, sociale, politieke, ideologische als kulturele aard welke onderlinge bindingen en elk een eigen gewicht hebben. Het komt er op aan de geschetste structurele crisis van de Belgische economie te combineren met de vraag naar het al dan niet aanwezig zijn van perspectieven op sociaal en politiek vlak gegeven door de verschillende syndikale groeperingen en politieke partijen teneinde de achtergronden van de staking te verklaren. Wij geven hier niet de ganse evolutie weer van de verschillende politieke partijen, van de syndikale organisaties en van de stakingen in de loop van de tweede helft der vijftiger jaren, maar beperken ons tot de belangrijkste punten die relevant zijn voor het begrijpen van de achtergronden van de staking 1960-61.

A. De Buitengewone Kongressen van het A.B.V.V. van 1954 en 1956

Het belang van deze Buitengewone Kongressen is, dat het *programma* dat werd aangenomen, kan aanzien worden als het programma van een groot gedeelte van de stakers van 1960-61, meer in het bijzonder van de Waalse arbeidersklasse.

De Buitengewone Kongressen van het A.B.V.V. van 1954 en 1956 over de sociale vooruitgang en de economische democratie dienen begrepen te worden als een antwoord op de structurele gebreken van de Belgische economie in de na-oorlogse periode en de oorzaken hiervan, in het bijzonder de greep op de Belgische economie van de holdings en de financiële groepen (21). De structurele tekort-

(21) A.B.V.V., *Buitengewoon Congres, 30-31 oktober 1954. Naar sociale vooruitgang door economische expansie*, Antwerpen, 1954, 208 p.; A.B.V.V., *Holdings en Economische Democratie, op.cit.*, 317 p. Deze rapporten bevatten in de eerste plaats een interessante diagnose van de Belgische economie in de na-oorlogse periode.

komingen van het Belgisch kapitalisme met daaruit voortvloeiend een te zwakke accumulatie van het nijverheidskapitaal, een verouderde oriëntering van de investeringen, een economische stagnatie in bepaalde gewesten en hoge werkloosheidscijfers begunstigden het stellen door de syndikale organisaties van *eisen op lange termijn*. Met de Buitengewone Kongressen van het A.B.V.V. van 1954 en 1956 werden nieuwe perspectieven geboden op het gebied van de te voeren aktie en dit onder de vorm van een economisch programma dat nieuwe objektieven formuleerde op lange termijn. De syndikale beweging had zich niet meer te beperken tot het stellen van onmiddellijke elementaire eisen, maar diende eisen te formuleren betrekking hebbend op de werking van het economisch systeem zelf. Dit betekende aldus een grote stap voorwaarts in vergelijking met de periode tussen de twee wereldoorlogen (1920-1939) toen de syndikale beweging zich beperkte tot het stellen van professionele eisen op korte termijn.

Ook het A.C.V. maakte, zij het op een minder radikale wijze en verbonden met de A.C.V.-ideologie van het medebeheer, een evolutie door in dezelfde zin door het stellen van economische eisen op lange termijn. In haar economisch programma voor 1954, dat het A.C.V. voorstelde in december 1953, werd een efficiënte controle geëist op de monopolies, een aantal maatregelen tegen de misbruiken van de economische machten, alsmede een "planning" van de economische oriëntatie. Op 11 september 1956 besluit het Bureau van het A.C.V., na de invloed van de financiële groepen op het economisch leven te hebben onderzocht, aan de regering de oprichting van een officiële onderzoekskommissie over de funktionering en de rol van die groepen, voor te stellen (22).

De belangrijkste punten uit het "*programma van structuurhervormingen*" zoals dit doorheen de Buitengewone Kongressen van het A.B.V.V. van 1954 en 1956 werd geformuleerd, kunnen in het kort als volgt weergegeven worden.

a) Als antwoord op het onvoldoende expansieritme dient, volgens het A.B.V.V., een socialistische economische politiek de volgende fundamentele doeleinden te omvatten : de volledige tewerkstelling,

(22) P. JOYE & R. LEWIN, *L'Eglise et le mouvement ouvrier en Belgique*, Brussel, 1967, p. 348.

de rechtvaardige verdeling van het nationaal inkomen, de verbetering van het algemeen levenspeil. De enige geldige oplossingen om deze doeleinden te bereiken, zijn de planningsmodaliteiten zoals die besloten liggen in het democratische socialisme. In zulke vorm van democratie kan een politiek van economische planning slechts de vorm aannemen van een gezamenlijk plan, *een soepele planning*, die niet de publieke toeëigening van de produktiemiddelen omvat.

De voorziene aktie op economisch vlak is er hier een van regeeringszijde, van welke zijde openbare industriële initiatieven dienen genomen te worden. Nieuwe ondernemingen dienen te worden opgericht door de openbare macht. De werkingsvoorwaarden voor een soepele planning in België dienen verwezenlijkt te worden door hervormingen in de organisatie van de politieke en administratieve instellingen, zo o.m. door de oprichting van een Hoog Commissariaat voor het Plan en een Hoog Commissariaat voor het Krediet (23).

b) Het A.B.V.V. acht de *nationalisaties* belangrijke factoren voor het welslagen van een politiek van economische planning. Zij moeten echter maar doorgevoerd worden wanneer er de noodzaak van bewezen is. Het A.B.V.V. acht dat zulks het geval is voor de sektor van de drijfkracht : kolen, gas, elektriciteit. Het A.B.V.V. verwerpt iedere formule van "etatisatie" en een nationale maatschappij moet bijgevolg over een ruime industriële, financiële en administratieve autonomie beschikken. De nationalisaties gebeuren met schadeloosstelling en de macht wordt overgedragen aan een Administratieve Raad in dewelke syndikalistes zouden zetelen, maar eveneens vertegenwoordigers van andere economische en sociale belangen (24). Dit punt van het rapport van 1954 leidde o.m. tot de zogenaamde akkoorden van de "Elektriciteits Ronde Tafel" waarbij na besprekingen tussen patroonsorganisaties en vakbonden een zekere controle over de elektriciteitsindustrie werd toegestaan, maar zonder dat deze sektor genationaliseerd werd of een noodzakelijke rationalisatie werd doorgevoerd.

c) Het A.B.V.V. wijst er op dat er een einde dient gemaakt te worden aan de heerschappij van de financiële groepen en van de hol-

(23) A.B.V.V., *Naar sociale vooruitgang...*, op.cit., pp. 173-203.

(24) A.B.V.V., *Naar sociale vooruitgang...*, op.cit., pp. 204-235.

dingsmaatschappijen, indien men een politiek van economische expansie en sociale vooruitgang wil voeren. De prerogatieven en de "feodale" voorrechten van de financiële groepen en van de holdingsmaatschappijen dienen aan de natie te worden overgedragen (25). De macht van de holdings dient te worden overgeheveld naar de staat. Vandaar de eis : *kontrole van de holdings*.

Een belangrijke bemerking die bij deze voorgestane structuurhervormingen dient gemaakt te worden is dat noch bij de eis in verband met de controle op de holdings, noch bij de eis van de nationalisatie van de energiesector, het hem gaat om een overheveling van het bezit, maar slechts om een hervorming aan de "top" (macht van de energiesector wordt overgedragen aan een Administratieve Raad) of een loutere controle over de activiteiten (26). De eis van "kontrole van de holdings" gaat terug op de stelling dat niet het kapitaal dient gesocialiseerd te worden, maar wel de macht over het kapitaal van anderen. De nationalisaties van hun kant, die worden beperkt tot de energiesector, dienen te geschieden "met schadeloosstelling". Het programma van structuurhervormingen van het A.B.V.V. van 1954 en 1956 dient vooral opgevat te worden als een soort "kompromis" tussen de "rechter"- en de "linkervleugel" in het A.B.V.V., hetwel dit programma meteen voor verschillende interpretaties inzake aan te wenden aktiemiddelen om het te verwezenlijken, zou vatbaar maken. De opvatting van de voorgestane structuurhervormingen dient echter vooral begrepen te worden in de specifieke sociologische kontekst van de na-oorlogse Belgische maatschappij. Een algemeen uitgangspunt dat aan de basis lag van het programma van structuurhervormingen, was de impliciete opvatting dat het (Belgisch) kapitalisme niet in staat zou zijn een snelle economische expansie tot stand te brengen en een volledige tewerkstelling te verzekeren (27). In de jaren vijftig lag bij velen het trauma van

(25) A.B.V.V., *Holdings en Economische Democratie*, op.cit., p. 295 e.v.

(26) Zie ook J. DEFAY, "Le programme belge des réformes de structure de 1954 à l'épreuve de vingt ans de régime neo-capitaliste, Stratégie ouvrière vers une société socialiste", *Actes du Colloque de Pont-à-Lesse (3-6 mai 1973)*, Editions de la fondation André Renard, Luik, 1973, p. 55.

(27) G. MARTINET, "La stratégie ouvrière des réformes de structure est-elle une réponse globale suffisante au neo-capitalisme international ?", *Stratégie ouvrière vers une société socialiste*, op.cit., pp. 316-317.

tussen de twee wereldoorlogen nog vers in het geheugen. Dit werd nog gevoed door het feit dat, aangezien in de eerste na-oorlogse jaren op het economische vlak de opties eenzijdig waren blijven uitgaan naar de traditionele basisindustrieën, de Belgische economie immers weinig veranderingen had ondergaan en een zware structurele crisis doormaakte. De "structuurhervormingen", zoals deze geformuleerd werden in de jaren vijftig, waren een antwoord op bepaalde essentiële problemen van de Belgische maatschappij op dat ogenblik en hadden in de eerste plaats tot doel een versnelling van de economische expansie mogelijk te maken en de volledige tewerkstelling te waarborgen (28).

Op het ogenblik dat de voorstellen tot structuurhervormingen door het A.B.V.V. in 1954 en 1956 werden geformuleerd, hadden deze niet veel onmiddellijke weerklank. In deze jaren van relatief gunstige economische conjunctuur en van overheersing op het politieke vlak van de "schoolkwestie", bleef het programma van structuurhervormingen onopgemerkt. Deze voorstellen tot structuurhervormingen stonden overigens in groot contrast tot de regeringsdeelname van de B.S.P. met de liberalen en de weinig sociale politiek die werd gevoerd. Op het einde van de jaren vijftig, vooral na de recessie van 1958 welke de structurele gebreken van de Belgische economie in het volle daglicht stelde, zal dit programma van structuurhervormingen brede weerklank vinden bij grote gedeelten van de Belgische arbeidersklasse en op grote schaal geaktualiseerd worden tijdens de grote werkstaking. Doorheen de propaganda door de socialistische beweging gevoerd voor dit programma van structuurhervormingen, zal een belangrijke idee doordringen bij de arbeidersklasse, namelijk de idee dat het Belgische kapitalisme het land in een impasse heeft geleid, en dat om uit deze impasse te geraken nieuwe oplossingen noodzakelijk zijn.

(28) Op te merken valt dat in deze kontekst weinig sprake was over vraagstukken als "arbeiderskontrolle", "zelfbeheer", kortom problemen betrekking hebbend op de kontrolle van en op de bedrijven door de arbeiders. Inspraak van de arbeiders op het niveau van de ondernemingen voorzag het A.B.V.V.-programma van 1954-56 niet. In de vakbeweging was het enkel André Renard die het ordewoord van de "arbeiderskontrolle" terug in de belangstelling plaatste, zij het dat hij het verwezenlijken van deze "arbeiderskontrolle" mogelijk zag doorheen een onmiddellijke uitbreiding van het recht op informatie voor de ondernemingsraden.

B. De algemene kenmerken van de stakingen tussen 1954 en 1960

Tussen 1.1.1954 en 31.12.1960 ziet het verloop van het aantal verloren werkdagen t.g.v. stakingen er als volgt uit (29) :

1954	612.192	1956	1.115.505	1958	339.566	1960	3.336.300
1955	1.340.634	1957	4.092.954	1959	1.360.300		

(de cijfers voor de grote werkstaking opgenomen in het getal voor 1960 lopen uiteraard slechts tot 31.12.60).

Voor de periode 1954-1960 kunnen wij de volgende zeer algemene kenmerken van de stakingen vaststellen (30). Tussen 1954 en 1957 (periode van economische hoogconjunctuur) hebben de sociale conflicten vooral betrekking op de verhoging van de inkomens en een rechtvaardige verdeling hiervan onder de verschillende lagen van de bevolking. Het relatief hoge cijfer verloren arbeidsdagen voor 1955 is vooral te wijten aan een spontane staking die de haven van Antwerpen gedurende drie weken lam legde en aan de stakingen in verband met de eis tot vermindering van de werkduur. Het hoge cijfer voor 1957 is vooral te wijten aan de belangrijke staking in de metaalindustrie in de zomer van dat jaar. Het jaar 1958 (periode van recessie) wordt gekenmerkt door een gering aantal conflicten en verloren arbeidsdagen t.g.v. stakingen, alhoewel de aktie van de mijnwerkers tegen de mijnsluitingen reeds naar voren begint te treden. In 1959 zullen deze akties hun verlengstuk krijgen in een grootse stakingsbeweging die een groot gedeelte van het Henegouwse gedurende een paar weken lam zal leggen. Gaan wij voor dezelfde periode (1954-1960) de verdeling na van de stakingen over de verschillende nijverheidstakken, kunnen wij vaststellen dat de hoogste stakingsvoeten (aantal verloren arbeidsdagen gedeeld door de aktieve bevolking werkzaam in de sektor) bereikt worden in de steenkolensek-

(29) Wij steunen ons op het verbeterd statistisch materiaal gepubliceerd door R. GUBBELS, *La grève, phénomène de civilisation*, Brussel, U.L.B., Institut de sociologie, 1962, p. 306. De diskrepantie tussen de officiële cijfers gepubliceerd door het N.I.S. en de verbeterde cijfers (verbeterd aan de hand van de niet gepubliceerde cijfers van het Ministerie van Economische Zaken en van de rijkswacht) is aanzienlijk. Voor de periode 1954-1960, globaal genomen, geven de verbeterde statistieken haast het dubbel van de cijfers van het N.I.S.

(30) N.I.S., *Statistische jaarboeken* 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961.

tor (2,42) en de metaalsektor (2,07), welke beide tesamen ongeveer 65% van het totaal aantal verloren arbeidsdagen t.g.v. stakingen tussen 1954 en 1960 voor hun rekening nemen, evenals in de steengroeven (1,48), de glasnijverheid (1,18) en de gas- en elektriciteitssektor (0,37) (31). Gaan wij de regionale verdeling na van de verloren arbeidsdagen t.g.v. stakingen (alle sektoren tesamen) voor dezelfde periode, verspreiden de verloren arbeidsdagen t.g.v. stakingen zich over de verschillende landsgedeelten als volgt (32) :

Vlaamse arrondissementen	4.269.618
Waalse arrondissementen	7.133.549
Brussel	1.023.593
<hr/>	
totaal	12.426.760

Ongeveer 57% van de verloren arbeidsdagen situeren zich in het Waalse landsgedeelte, hetwelk te verklaren valt door het feit dat die sektoren uit de zware nijverheid (metaal, steenkool) welke het grootste aantal verloren arbeidsdagen t.g.v. stakingen hebben gekend voor de periode 1954-1960, voornamelijk op Waalse bodem zijn gevestigd. De hoogste aantallen verloren arbeidsdagen t.g.v. stakingen en eveneens de hoogste regionale stakingsvoeten (33), vindt men terug in die streken waar de zware nijverheid, voor een groot gedeelte reeds gevormd in de 19de eeuw, overheersend is en waar de arbeiders, behorend tot de "oude" lagen van de Belgische arbeidersklasse, voor het grootste gedeelte georganiseerd zijn in de socialistische vakbonden. In de streken waar de textielindustrie steeds sterk is ingeplant geweest, bemerkt men relatief lage regionale stakingsvoeten. In tegenstelling tot de toenemende protestakties van de mijnwerkers tegen de economische achteruitgang en tegen de mijnsluitingen, voert het Vlaamse textielproletariaat, op een paar uitzonderingen na, geenszins een harde strijd tegen de achteruitgang van deze traditionele Vlaamse industriesektor.

De toenemende spanning in de arbeidersstrijd vanaf de tweede helft der vijftiger jaren vond zijn uitdrukking in de staking van 1957 van de metaalarbeiders (19 juni-15 juli 1957) welke in het verlengde

(31) R. GUBBELS, *op.cit.*, pp. 104-105 (tabel).

(32) R. GUBBELS, "Les grèves en Wallonie et en Flandre (1954-1960)", *Revue du Conseil Economique Wallon*, 1963, 60-61, pp. 39-48.

(33) *Ibidem*, p. 40 (tabel).

lag van een toenemende sociale agitatie vanaf 1956 tegen de politiek van de regering Van Acker (B.S.P.-Lib.) inzake prijzen en lonen. Deze "spontane" algemene staking van de metaalarbeiders met het Luikse als belangrijkste stakingscentrum brak uit met als onmiddellijk objectief de betaling van het integraal dubbel vakantiegeld, maar had als diepere achtergrond de ontevredenheid over de resultaten bekomen voor de arbeidersklasse in de voorgaande jaren, rekening houdend met de groei van de produktiviteit. Vandaar dat werd geëist dat de arbeiders zouden deel hebben aan de voorspoed van de eigen sektor. Vandaar de idee van een "heffing op de winsten", d.w.z. een herverdeling van het nationaal inkomen. Eveneens een belangrijke staking uit deze periode was de staking die plaats vond in de sektor van de gas en elektriciteit in november 1958 en waarvan de eisen betrekking hadden op de aanpassing van de loonbarema's en op een produktiepremie. Deze staking had de verlamming van de belangrijkste economische sectoren voor een paar dagen tot gevolg. In het bijzonder dient onze aandacht te gaan naar de algemene staking in Henegouwen van februari 1959 (13-26 februari 1959). Aan deze staking ligt als objectieve grondslag de hoger aangehaalde steenkoolkrisis welke, vooral met de recessie van 1958-59, zich uit in een toenemende inkrimping van de werkgelegenheid in de mijnen en bepaalde traditioneel aan de steenkolennijverheid gebonden streken in een toestand van onderontwikkeling dreigt te storten (34). De direkte aanleiding tot de staking van 1959 was een plan voor de Borinage dat werd voorgesteld aan de Nationale Steenkolenraad, en dat voorzag in de sluiting van een aantal zetels in de loop van 1959 (35). Het belang van deze staking is, dat deze een groot aantal gelijkenissen vertoont met de algemene staking 1960-61 en op een aanzienlijk aantal punten als een voorbereiding tot deze laatste kan aanzien worden.

1) De staking van 1959 lokaliseerde zich in de Waalse steenkolenbekkens en andere sectoren van de zware nijverheid. Voortvloeiend uit de oorzaken van de staking (steenkoolkrisis) lokaliseerde zij zich voornamelijk in de provincie Henegouwen, waarbij in het bijzonder de zwaar geteisterde streek van de Borinage dient vermeld te worden.

(34) Zie o.m. O.l.v. J. MEYNAUD, J. LADRIERE & F. PERIN, *La décision politique en Belgique. Le pouvoir et les groupes*, uitgave van de C.R.I.S.P., Parijs, 1965, pp. 270-272; C. DEJEAN, "Les grèves de février 1959", *Socialisme*, XVIII, 1961, 44, pp. 204-209.

(35) R. GUBBELS, *La grève...*, *op.cit.*, pp. 43-44.

2) De staking was algemeen bij de mijnwerkers in Wallonië. Er kwam een brede solidariteit tot stand tussen de industriearbeiders, de bedienden en de ingenieurs. In de Borinage zette gans de bevolking zich in in een strijd voor het voortbestaan van de streek (36). Andere sectoren (metaal, openbare diensten) staakten mee of beuigden hun solidariteit.

3) De staking brak "spontaan" uit, d.w.z. zonder dat hiervoor een officieel ordewoord was gegeven door de syndikale leiding, en bereikte op een zeer korte tijd een grote omvang. De Centrale der Mijnwerkers van het A.B.V.V., die niet bepaald behoorde tot de meest radicale vleugel in de socialistische syndikale beweging, vertoonde een zeker isolement in de periode 1958-59 en name een korporatief standpunt in rond de eis "bescherming van de bedreigde mijnen". De leiding van de Centrale stond weliswaar in oppositie tegen het genoemde plan voor de mijnsluitingen in de Borinage, maar de staking brak uit zonder dat hiertoe een ordewoord was gegeven. Onder druk van haar basis erkende de Centrale de staking, strukturerde ze en breidde ze uit. Onder het impuls van het A.B.V.V. (confederaal niveau) werden de nagestreefde doeleinden in het kader geplaatst van het basisprogramma van het A.B.V.V. (planning, nationalisaties, controle van de holdings) dat niet alleen betrekking had op de steenkolensector, maar eveneens op andere economische sectoren. De Centrale der Vrije Mijnwerkers (A.C.V.), welke zich akkoord had verklaard met het ministerieel ontwerp inzake de sluiting van een aantal zetels in de Borinage, erkende de staking onder druk van de gebeurtenissen, maar met als doel deze te beperken. Het A.C.V.-nationaal sprak zich uit tegen het aanwenden van de staking door de mijnwerkers om een oplossing te bekomen voor hun problemen (37).

4) De staking was vooral gericht tegen de regering en haar beleid inzake economische expansie en sociale vooruitgang. Zij liep uit op een akkoord bereikt via de onderhandelingen tussen regering-patroonaat-vakbonden-E.G.K.S., maar de borains achtten dit akkoord on-

(36) J. DEDOYARD, "Un grand combat social", *L'Ouvrier mineur, organe mensuel de la centrale syndicale des mineurs belges*, 1959, 3, p. 1.

(37) A.C.V., *XXIe Congres van het A.C.V., Brussel, 21-23 oktober 1960, De Bedrijvigheid van het A.C.V. 1958-1960, Brussel, 1960, pp. 53-54.*

voldoende. De problemen inzake tewerkstelling bleven voortbestaan. De mijnwerkers hervatten het werk zonder enig duidelijk toekomstperspektief te hebben verkregen (38).

C. De radikaliserings in de arbeidersbeweging op het politieke vlak

De geleidelijke radikaliserings die zich begint af te tekenen in de arbeidersbeweging op het einde van de vijftiger jaren, drukte zich op het politieke vlak voornamelijk uit in de schoot van de B.S.P., en dit essentieel onder twee vormen.

a) Vanaf het einde van de jaren vijftig gaat in de socialistische partij, mede onder druk van de radikaliserings die zich aftekent in de stakingen en in het Waalse A.B.V.V., een tendens zich links opstellen t.o.v. de rechtse reformistische leiders (type A. Van Acker) en op het politiek vlak het radikaliseringsproces in de arbeidersbeweging uitdrukken. Deze linkse tendens werd uitgedrukt door de bladen "La Gauche" en "Links" en in mindere mate ook door de S.J.W. (Socialistische Jonge Wachten). Het tendensblad "La Gauche" (eind 1956 opgericht) organiseerde rond zich een oppositionele stroming bestaande uit trotskisten, "centristen" en linkse reformisten en zette zich krachtadig in voor de strijd voor het "programma van struktuurhervormingen" waarvan de anti-kapitalistische aspecten werden beklemtoond (39). "Links", de Vlaamse tegenhanger van "La Gauche" ontstond later, namelijk in 1958, aangezien in Vlaanderen het radikaliseringsproces veel minder ver gevorderd was dan in Wallo-

(38) De staking heeft echter wel mede bijgedragen tot het opstellen van de expansiewetten van 17 en 18 juli 1959 en de oprichting van een "programmatische-bureau" op 26 oktober 1959, dat tot doel had het bestuderen en voorstellen aan het ministerieel comité voor economische coördinatie van verschillende aktiepunten inzake investeringen, tewerkstelling, prijzen en lonen.

(39) Van de 50 nummers van *La Gauche*, verschenen in 1960, waren 33 editoriaalen (op de voorpagina) gewijd aan het thema van de "struktuurhervormingen". 148 artikels werden gewijd aan de economische situatie van België (trusts, holdings, enz...). "Le bilan de la Gauche en 1960", *La Gauche*, IV, 17.12.1960, nr. 50, p. 8.

nië en de socialistische beweging hier nog hoofdzakelijk in de strijd rond de regeling van de overdracht van de levensbeschouwing (o.a. de "schoolstrijd") verwickeld was. "Links" beklemtoonde de noodzaak in Vlaanderen van een socialistisch sociaal-ekonomisch programma, de toenadering tot de kristelijke arbeiders en de sociaal-ekonomische inhoud van de Vlaamse beweging (40).

b) De B.S.P. in haar geheel bevond zich na een tijdelijke oriëntatie naar de liberalen toe en haar regeringsdeelname met deze laatsten in de periode 1954-1958, ten koste van een weinig populaire sociale politiek, in een strategische ontredding welke voorlopig ten goede kwam aan de linkse tendenzen in de partij. De relatieve "verlinksing" van de partij, beantwoordend aan haar nieuwe situatie van oppositiepartij tegenover de konservatieve regering Eyskens (C.V.P.-Lib.), vond zijn neerslag op het Buitengewoon Kongres van de B.S.P. van 1959, waartoe besloten was geworden op het Kongres van de B.S.P. van 12-13-14 december 1958 en dat voorbereid was geworden door speciale kommissies (41). Op dit Buitengewoon Kongres werden de voornaamste punten van het "programma van structuurhervormingen" van het A.B.V.V. overgenomen, zij het met enkele wijzigingen (42). De "structuurhervormingen" werden het officieel programma van de Gemeenschappelijke Aktie. Niettemin bleven op dit kongres conflicten bestaan in de schoot van de socialistische beweging. Op het einde van het Buitengewoon Kongres brak een incident los toen militanten van "La Gauche" er op aandrongen dat in de partijresoluties zou opgenomen worden dat de partij geen enkele regeringsdeelname zou aanvaarden indien het programma van structuurhervormingen geen deel uitmaakt van het regeringsprogramma (43).

(40) Interview met Marcel Deneckere (hoofdredakteur van *Links*), 1975, in *Wat zoudt gij zonder 't werkvolk zijn ? Anderhalve eeuw arbeidersstrijd in België, Deel 1 : 1830-1966*, Leuven, Kritak, 1977, p. 175.

(41) "La Grève Générale en Belgique", *Courrier hebdomadaire du CRISP*, nr. 113, 2 juni 1961, p. 7.

(42) *Le Peuple, Quotidien du parti socialiste belge*, 21.9.1959, p. 3.

(43) *Ibidem*, pp. 2-3.

D. De "eenheidswet"

Teneinde de structurele zwakheden van de Belgische economie op te vangen, trachtte de C.V.P.-Lib. regering Eyskens-Lilar (1958-1961) een aantal voorwaarden te scheppen om het investeringsklimaat te begunstigen. Een nieuwe aanpak van de economische politiek drong zich op (regionale expansiewetgeving vanaf 1959, titel I van de "eenheidswet") (44). De regering Eyskens stelde als doel van haar economische "planning" een vermindering van de werkloosheid en een aangroei van het B.N.P. De financiële middelen hiertoe meende de regering Eyskens te moeten putten uit een verhoging van de indirecte belastingen en een vermindering van de sociale uitgaven ten einde deze laatsten om te vormen in subsidies aan de privé-investeringen. Komt hierbij dat de structurele crisis gekombineerd werd met

(44) De expansiewetten van juli 1959 bepaalden dat de staat kon tussenkomen in de interestlasten van investeringskredieten en zijn waarborg geven aan deze kredieten. Komen voor deze voordelen in aanmerking, de leningen voor oprichting, uitbreiding en modernisering van bedrijven voor zover de daarmee gefinancierde investeringen aan het algemeen economisch belang beantwoorden (algemene wet van juli 1959) alsmede de leningen aangegaan tot financiering van investeringen in de ontwikkelingsgebieden (regionale wet van 18 juli 1959). Als criteria voor het vaststellen of een streek al dan niet als ontwikkelingsgebied wordt beschouwd, gelden : bestendige grote werkloosheid, uitwijking die een bevolkingsvermindering veroorzaakt, grote arbeidsmobiliteit in economische en sociale nadelige omstandigheden, verval van de belangrijkste economische activiteiten. Het hoofdstuk van de "eenheidswet" in verband met de economische expansie hield een uitbreiding in van deze wetten doorheen een verdergaande financiering van de privé-sektor met het staatsbudget, zonder echter enige ernstige controle op de economische validiteit van de gerealiseerde investeringen. Voor de situering van dit punt van de "eenheidswet" in de globale economische politiek op lange termijn betrekking hebbend op de economische expansie, gevoerd in België na W.O. II, zie o.a. L. MORISSENS, *La politique économique belge de 1949 à 1961. La politique économique contemporaine*, Brussel, U.L.B., Editions de l'Institut de Sociologie, 1967, p. 501 e.v. In verband met hoger genoemde ontwikkelingsgebieden dient de bewustwording van de regionale economische problemen eveneens als faktor te worden gevoegd bij de evolutie van de publieke opinie in de loop van de maanden voorafgaand aan de grote staking. Men denke eveneens aan het ontstaan in Wallonië (o.a. de Borinage) van een groot aantal actiegroepen i.v.m. de regionale problematiek.

een scherpe crisis van de openbare financiën welke de openbare schuld in aanzienlijke mate deed toenemen en de Belgische regering in een steeds meer direkte afhankelijkheidspositie stelde t.o.v. het krediet op korte termijn verleend door de Belgische banken (45). Eveneens op het einde van de jaren vijftig stortte het Belgisch koloniaal bewind in mekaar. België was niet meer in staat een zelfstandige imperialistische wereldpolitiek te voeren. De "Kongo-krisis" die er toe leidde dat de Belgische burgerij haar eigen kolonialisme opgaf voor een neo-kolonialisme in Europees verband, schijnt nochtans eerder tot de subjektieve dan tot de objektieve factoren te behoren die aanleiding hebben gegeven tot het opstellen van de "eenheidswet" en het uitbreken van de staking. De bedreiging van de koloniale winsten verscherpte de wil van het Belgisch imperialisme om een austeriteitspolitiek door te voeren terwijl doorheen de ineensstorting van het Belgisch koloniaal imperium het prestige van de burgerij en van de regering in de ogen van de bevolking nog afzwakte (46). Het versterkte de indruk dat de Belgische heersende klasse een verzwakte klasse was, niet in staat noodzakelijke economische vernieuwingen door te voeren. Dit thema was overigens voortdurend ontwikkeld geworden in de propaganda van het A.B.V.V. en van de B.S.P. (vanaf 1959).

Het is de "eenheidswet" welke als antwoord op de geschetste structurele en financiële crisis de direkte "aansteker" zou zijn van de grote werkstaking 1960-61. De "eenheidswet" met als oorspronke-

(45) Tussen 1950 en 1957 was de openbare schuld gemiddeld met 10 miljard gestegen. Tijdens de regering-Eyskens neemt deze stijging enorm toe. In 1958 wordt een stijging van ongeveer 22 miljard vastgesteld, in 1959 een stijging van 28 miljard, terwijl in het eerste semester van 1960 het cijfer reeds oploopt tot 15,5 miljard. R. DEPREEZ, *op.cit.*, p. 14.

(46) "La grève générale en Belgique", *Courrier hebdomadaire du CRISP*, nr. 113, p. 3 e.v. Het gaat hier om een korte analyse van de Belgische opinie in de loop van de maanden voorafgaand aan de staking. De pers behandelt in deze periode voortdurend de inefficiëntie, het immobilisme, het pragmatisme van de regering; een toestand die men algemeen aanduidt met de omschrijving "de crisis van het regime". De "Kongo-krisis" verzwakte nog het prestige van de regering welke reeds gekonfronteerd werd met een reeks spanningen zowel tussen de regeringspartijen onderling (katholieken en liberalen) als in de schoot van de C.V.P. (katholieke rechtervleugel en kristelijke arbeidersbeweging). Anderzijds zou het formeel verlies van de kolonie de argumentatie door de regering van de "eenheidswet" vergemakkelijken.

lijke titel "Wetsontwerp voor economische expansie, sociale vooruitgang en financieel herstel" en ingediend op 4 november 1960, omvatte een enorme materie gaande van maatregelen ter bevordering van de economische expansie over institutionele hervormingen in de "Rijksdienst voor Tewerkstelling en Werkloosheid" en de ziekte- en invaliditeitsverzekering tot de herziening van het statuut van het overheidspersoneel en de verhoging van de indirecte belastingen (47). Naast de nadelige gevolgen voor een groot gedeelte van de arbeidersklasse teweeg gebracht door de steenkolenkrisis, naast een opvallend onvoldoende stijging van de pensioenen, naast het arbeidsritme dat de laatste jaren veel hoger was komen te liggen ten gevolge van de techniek toegepast om de arbeidsproduktiviteit te verhogen en naast het feit dat, ondanks het herstel van de economische conjunctuur in 1960, het aandeel van de loontrekkenden in het nationaal inkomen kleiner bleef dan in 1958, kwam de "eenheidswet" de bedreiging van de bestaansvoorwaarden van de gehele werkende bevolking nog in aanzienlijke mate versterken. De "eenheidswet" bedreigde de gehele werkende bevolking (koopkrachtverlies voortvloeiend uit de verhoging van de indirecte belastingen, het invoeren van een "staat van behoefte" met betrekking tot de uitkeringen van de werkloosheidsvergoedingen, verscherpte controle op de ziekte- en invaliditeitsverzekering, enz...), maar trof vooral op een directe wijze de werknemers in de openbare diensten (herziening van het statuut en de wedden van het gemeentepersoneel, verzwaring van de lasten te betalen voor de pensioenen, enz...) welke laatsten in het jaar 1960 over het algemeen reeds weinig genoten hadden van de sociale vooruitgang (48). Vandaar dat de specifieke maatregelen van de "eenheidswet" die de openbare sektor op een directe wijze troffen, een harde oppositie zouden tot gevolg hebben vanwege de arbeiders werkzaam in deze sektor. Anderzijds zou de "eenheidswet" reakties losmaken bij bepaalde rechtse kringen (tegen de fameuze "voorheffing" op de belas-

(47) *Documenten van de Kamer der volksvertegenwoordigers, zitting 1959-1960*, nr. 649, "Wetsontwerp voor economische expansie, sociale vooruitgang en financieel herstel (4 november 1960)". Voor de verschillende punten van de "eenheidswet" gevolgen hebbend op sociaal vlak, zie ook G. SPITAEELS, *L'Année sociale 1960*, Brussel, Institut de Sociologie, 1961, pp. 63-71; R. EVALENKO, "La loi unique et la grève", *Socialisme*, XX, 1961, 43, pp. 9-16.

(48) *De Tribune*, januari 1961, p. 1 (idem in *De Tribune* voor alle sectoren van de A.C.O.D.).

tingen en opbrengsten van aandelen en obligaties) welke overigens wel geheel akkoord waren met de besparingen op de sociale sectoren. Gezien de eenheidswet, op de manier dat zij opgesteld was geworden, tot verschillende en versnipperde opposities van verschillende milieus en verschillende lagen van de arbeidersklasse zou kunnen aanleiding geven, hoopte de regering dat deze opposities mekaar zouden neutraliseren. Het tegenovergestelde zou zich voordoen. Gezien de anti-sociale maatregelen verzonken lagen tussen ontelbare beslissingen van uiteenlopend pluimage en doorheen het ganse ontwerp liepen, zou het grootste gedeelte van de arbeidersbeweging zich kanten tegen de "eenheidswet" in haar geheel en zou de strijd hiertegen uitmonden in een krachtproef tussen de arbeidersklasse en de regering.

E. De oppositie tegen de "eenheidswet" (november-december 1960)

Aangezien dit hoofdstuk uit de direkte voorgeschiedenis van de grote staking reeds min of meer uitvoerig werd behandeld in de geciteerde werken over de staking en wij op bepaalde aspecten hieruit nog terugkeren in een verdere publikatie, beperken wij ons hier tot het weergeven van de grote krachtlijnen van de manier waarop de regering, de oppositiepartijen en de syndikale organisaties zich tegenover mekaar gingen opstellen in de maanden en weken voorafgaand aan het uitbreken van de staking.

Reeds onmiddellijk na de bekendmaking van de "eenheidswet" (4 november 1960) stelde het Secretariaat van het A.B.V.V. aan het Bureau voor om een volledige strijd te voeren tegen de "eenheidswet" (49). Ondertussen waren reeds in verschillende gewesten (Luik) akties gepland geworden tegen de regeringspolitiek nadat Eerste Minister Eyskens op 27 september zijn soberheidspolitiek voor de kamer had verrechtvaardigd. Gezien de "eenheidswet" een reeks beschikkingen bevatte die de arbeidsvoorwaarden van de arbeiders van de openbare diensten gevoelig dreigden aan te tasten, was de A.C.O.D. (Algemene Centrale der Openbare Diensten) één van de

(49) A.B.V.V., *Statuair Congres, 15-16-17 en 18 december 1962*, "Moreel en Administratief Verslag voor de jaren 1959-1960-1961", pp. 757-758.

eerste die een speciale aktie wilde op touw zetten (50). De meest krachtdadige beslissing in verband met de aan te wenden strijdmiddelen kwam van de sektor gemeentelijke en provinciale diensten (A.C.O.D.), waarvan het Nationaal Komitee op 5 december 1960 de organisatie afkondigde van een algemene staking "tot de finish", die zou beginnen op de dag dat het debat over de "eenheidswet" in voltallige zitting in het Parlement een aanvang nam (51). Op 12 december besluit het Nationaal Komitee van de A.C.O.D. de "eenheidswet" te bestrijden met alle middelen, staking inbegrepen, en geeft het Nationaal Uitvoerend Bureau opdracht de nodige maatregelen te nemen met het oog op de coördinatie van de aktie die zal ingezet worden de dag waarop de bespreking in openbare kamerzitting begint (52). Aan de veroordeling van de "eenheidswet" wordt het programma van structuurhervormingen van het A.B.V.V. gekoppeld.

Het A.C.V. van zijn kant, had een aantal kritieken op het wetsontwerp, meer in het bijzonder op de voorziene controlemaatregelen inzake ziekteverzekering en werkloosheid en tewerkstelling evenals op de maatregelen die het personeel in openbare dienst aanbelangden (53). Het A.C.V. beklemtoonde echter dat het ontwerp een groot aantal goede punten bevatte en stelde zich aangaande de te voeren "akties" op het standpunt van de onderhandelingen met de regering, een standpunt dat het steeds hardnekkig zal blijven verdedigen (54).

(50) "Motie van het Uitvoerend Bureau van de A.C.O.D. van 7 november 1960", gepubliceerd in bijlage in F. DEMANY, *Beelden van een staking. Een document van de A.C.O.D.*, Brussel, A.C.O.D., 1962, p. 123 (Bijlage I).

(51) F. DEMANY, *op.cit.*, p. 19.

(52) "Motie van het Nationaal Comité van de A.C.O.D. van 12 december 1960", gepubliceerd in *ibidem*, pp. 123-125 (bijlage II).

(53) *De Volksmacht*, 17.12.1960, p. 5; A.C.V., *XXIIe Congres van het A.C.V., Brussel 19-21 oktober 1962, De bedrijvigheid van het A.C.V., 1960-1962*, Brussel 1962, pp. 67-69.

(54) De houding van het A.C.V. t.o.v. de regering, meer in het bijzonder t.o.v. de C.V.P., en de relaties tussen het A.B.V.V. en het A.C.V. dienen tevens begrepen te worden vanuit het globaal politiek kader van de gegeven periode. In de periode voorafgaand aan de staking werden de banden tussen het A.C.V. en de C.V.P. op basis van een gemeenschappelijke populistische ideologie rond de basiskwesties van deze periode (eerst de "Koningskwestie", later de "Schoolstrijd") meer dan ooit versterkt. Op basis van een polarisatie tussen "klerikalen" en "anti-klerikalen" tijdens de "schoolstrijd", verhielden op het vlak van de syndikale eisenstrijd het A.B.V.V. en het A.C.V. zich als ware vijanden tot mekaar. Een bijkomende faktor die bovendien op een direkte wijze de houding van het A.C.V.

Van de kant van de zich in de oppositie bevindende B.S.P. en van de Gemeenschappelijke Aktie in haar geheel, waren ondertussen de reakties tegen de politiek van de regering ook niet uitgebleven. Op 14 november neemt het Bureau van de B.S.P. officieel stelling tegenover het wetsontwerp en veroordeelt het (55). Op 30 november bevestigt de Gemeenschappelijke Aktie haar oppositie tegen de "eenheidswet" en spreekt zich uit voor structuurhervormingen (56).

Belangrijk in verband met de bekendmaking van het "programma van structuurhervormingen" is de "Operatie Waarheid", gevoerd door de Gemeenschappelijke Aktie (57). Deze "Operatie Waarheid" hield een informatiekampagne in ten voordele van het "programma van structuurhervormingen", aangenomen op het Buitengewoon Kongres van de B.S.P. van september 1959. Deze aktie, onder de vorm van meetings, werd ondernomen vanaf 20 oktober 1960 te Namen, waar ze een aanzienlijk succes kende. Na 15 november zouden de toespraken (meestal een toespraak van iemand van de B.S.P. en van iemand van het A.B.V.V.) zich eveneens toespitsen op de inhoud van de "eenheidswet" (58). Ondanks het feit dat de "Operatie

t.o.v. de "eenheidswet" en de regering mede bepaalde is, dat in de katholieke beweging de kristen-demokratische vleugel gedeeltelijk gebonden was geworden aan de regering door de regeringsbelofte van de opheffing van de talentelling welke laatste samen met de tienjaarlijkse rijkstelling op 1 januari 1960 moest uitgevoerd worden. Nochtans dient opgemerkt dat zowel in de voorbereidende aktiefase tot het uitbreken van de staking als in de eerste dagen van de staking zelf, een niet onbelangrijk gedeelte van de kristelijke gesyndikeerde arbeiders zich bij de stakingsbeweging zou aansluiten, tegen de houding van de A.C.V.-instanties in.

(55) "Resolutie van het Bureau van de B.S.P. van 14 november 1960", *Vooruit*, 15.11.1960, p. 1.

(56) *Vooruit*, 1.12.1960, p. 1.

(57) Bij de bekendmaking op grotere schaal van het "programma van structuurhervormingen", dienen eveneens gevoegd de grote reeks voorbereidende kursussen voor A.B.V.V.-militanten in Wallonië en Brussel om de militanten in dit programma te scholen.

(58) Uit de lokalisatie van deze meetings, gerekonstrueerd door V. FEAUX, *op.cit.*, p. 50, kunnen wij opmaken dat op een totaal van 70 meetings, er slechts 12 werden gehouden in het Vlaamse land, waarvan 9 in het Gentse. Deze ongelijke regionale spreiding wijst op de verschillende aard van de socialistische beweging tussen Vlaanderen en Wallonië. In Vlaanderen is het socialisme nog voornamelijk georiënteerd in de anti-klerikale strijd en wenst het een aanvaardbaar le-

Waarheid" louter informatieve doeleinden had en er geen concrete voorstellen werden geformuleerd tot actie, heeft de B.S.P. met deze mede onder druk van haar basis en linkervleugel gevoerde actie, onafhankelijk van haar eigen (voornamelijk elektoralistische) doeleinden, vooral in het Waalse landsgedeelte mede het algemeen agitatieklimaat voorafgaand aan de staking helpen verscherpen. De B.S.P. hielp objektief mede aan het vrijmaken van een strijddynamiek welke echter door het uitbreken van de staking aan haar eigen controle zou ontsnappen.

Ook de kommunistische militanten waren actief betrokken bij de oppositiebeweging tegen de "eenheidswet" door de syndikale organisaties er toe aan te zetten de actie in tijd te plannen en een actieprogramma aan te nemen dat zich niet zou beperken tot enkel de parlementaire discussie (59).

Twee massaacties hadden plaats tegen de "eenheidswet", namelijk op 21 november te Luik, waar op initiatief van het regionaal comité van de Gemeenschappelijke Actie van Luik 50.000 arbeiders het werk gedurende twee uren neerlegden en op 14 december toen in het Luikse en het Henegouwse ongeveer 140.000 arbeiders het werk neerlegden. Het was op de strijddag van 14 december dat André Renard te Luik voor een enorme massa betogers beloofde om op het Nationaal Comité van het A.B.V.V. voor te stellen het principe van de algemene staking goed te keuren, om de algemene staking op het geschikte ogenblik te kunnen beginnen (60).

In het weekeinde van 16 tot 18 december werden door de verschillende politieke en syndikale organisaties de beslissende standpunten ingenomen met betrekking tot de "eenheidswet". Op dinsdag 20 december begonnen immers de besprekingen over het ont-

vensniveau voor de Vlaamse arbeiders, zonder echter de kapitalistische structuren van het land in vraag te stellen. Buiten de actie van het tendensblad *Links*, dat bovendien slechts door een beperkt publiek van linkse intellectuelen gelezen werd, werd er in de voorbereidende fase tot de staking in het Vlaamse landsgedeelte, geen propaganda gevoerd voor het programma van structuurhervormingen.

((59) R. BEELEN, "Il ne reste que trois semaines", artikel verschenen in *Le Drapeau Rouge* van 22.11.1960 en gepubliceerd in bijlage in R. DEPRez, *op.cit.*, pp. 314-315 (bijlage II); "Rapport opgesteld door het C.C. van de K.P., gericht naar het Nationaal Bureau van het A.B.V.V., 26 november 1960", verschenen in bijlage in *ibidem*, pp. 316-319 (bijlage III).

(60) *La Wallonie*, 15.12.1960, p. 5.

werp in de Kamer. Op het politieke vlak was de C.V.P. unaniem "voor", de liberale partij met meerderheid eveneens "voor" en de B.S.P. unaniem "tegen". Op het syndikale vlak bleef het A.C.V. op haar standpunt van de voortzetting van de onderhandelingen. Op het Uitgebreid Nationaal Comité van het A.B.V.V. van 16 december werden twee moties voorgesteld, namelijk een motie van de Luikse afdeling van het A.B.V.V. (motie A. Renard) inhoudende het principe van de algemene staking en een motie van de Algemene Centrale (motie Smets) inhoudende het besluit tot de organisatie van een nationale strijddag waarvan het Bureau de datum zou bepalen (61). De motie Smets werd aangenomen met 496.487 stemmen voor, 475.823 stemmen tegen en 53.112 onthoudingen. Een vlug onderzoek van de uitslag wijst op aanzienlijke regionale verschillen tussen de Waalse en de Vlaamse gewestelijke afdelingen, regionale verschillen welke zelf een weerspiegeling zijn van de stemmenverdeling per nationale vakcentrale. Die vakcentrales welke voornamelijk ingeplant zijn in het Waalse landsgedeelte (Metaal, Mijnen, Steen) spreken zich uit voor het principe van de algemene staking, hierin bijgestaan door de A.C.O.D. en de B.B.T.K., terwijl de centrales die vooral ingeplant zijn in het Vlaamse landsgedeelte (Algemene Centrale, Textiel,...) zich hiertegen kanten (62).

Op hetzelfde ogenblik dat het Nationaal Comité van het A.B.V.V. vergaderde, had een statuair kongres plaats van de B.S.P. (16-17-18 december). Dit kongres stond hoofdzakelijk in het kader van de militaire problemen betrekking hebbend op het lidmaatschap van België van de N.A.T.O. In verband met de binnenlandse politiek maakte Jos Van Eynde, vice-voorzitter van de B.S.P., op de laatste dag van het kongres, een vrij onverschillige balans op van de politiek van de regering en van de "eenheidswet". Een militant van *La Gauche* (welke laatste opgeroepen had tot de voorbereiding van de algemene staking "tot de finish") vraagt het woord en doet een oproep tot solidariteit met het gemeentepersoneel dat de 20ste december in staking zou gaan. Hij wijst er op dat de strijd tegen de "eenheidswet" zich niet mag beperken tot het parlementaire vlak, en wordt hierin bijgestaan door een militant van de J.G.S. ("Jeunes Gardes Socialis-

(61) F. DEMANY, *op.cit.*, pp. 126-127 (bijlage V).

(62) De uitslag van de stemming op het Uitgebreid Nationaal Comité van het A.B.V.V. van 16 december 1960, werd overgenomen door R. GUBBELS, *La grève,...* *op.cit.*, pp. 73-74.

tes"). Naar aanleiding van deze oproep, welke overigens een brede weerklank vindt, ontspint zich een hevige discussie tussen de voor- en tegenstanders van de algemene staking. Van Eynde breekt deze discussie af en zegt dat het kongres van de B.S.P. geen Hof van Beroep is voor de beslissingen van het A.B.V.V. Het kongres vergenoegt er zich mee de "eenheidswet" te veroordelen, socialistische hervormingen en verkiezingen te eisen, maar onthoudt zich van het vaststellen van preciese strijdobjectieven of het opstellen van een strijdplan (63).

Twee dagen later, op dinsdag 20 december, loopt de "spontane" stakingsgolf als een stovuur door het ganse land, zonder dat een nationale politieke of syndikale instantie hiertoe het ordewoord heeft gegeven. Het ordewoord van de sektor "Gemeenten en Provincies" van de A.C.O.D. om het werk neer te leggen voor onbepaalde tijd, wordt niet alleen massaal opgevolgd, maar tegelijkertijd voegen duizenden arbeiders uit de privé-sektor zich op een "spontane" wijze bij de openbare diensten in hun strijd. Op vrijdag 23 december is gans Wallonië lamgelegd. De sociale controle op het volk is gebroken. Gedurende vijf weken lang zullen de Belgische economie en staat zich in een krisistoestand bevinden.

III. (VOORLOPIG) BESLUIT

In een ruim tijdsperspektief bekeken markeert de grote werkstaking 1960-61 een overgangperiode in de na-oorlogse ontwikkeling van de Belgische maatschappij. Deze overgang drukte zich uit in een overgang van een periode van trage economische groei naar een periode van snelle economische groei gekombineerd met een gewestelijke katastrofe (Wallonië). De Belgische economie van de vijftiger jaren werd gekenmerkt door een trage aanpassing van het Belgische produktieapparaat aan de fundamentele omwenteling op wereldvlak in de industrie- en energietechnologie en het feit dat er geen omscha-

(63) *Vooruit*, 19.12.1960, pp. 1 en 3 (verslag van het kongres); "Les grèves" contre la loi unique", *Courrier hebdomadaire du CRISP*, nr. 86, 25 november 1960, pp. F-G (bijlage 4).

keling noch nieuwe industrievorming in Wallonië, noch een voldoende begin van industrialisering in Vlaanderen plaats vond. Vanaf de zestiger jaren daarentegen zal ook België ten gevolge van een ommekeer in de industriële strategie die plaats greep onder het gekombineerd effect van een "neo-kapitalistische" politiek en de buitenlandse kapitaal invoer, een — in tijd beperkte — fase van versnelde accumulatie van kapitaal doormaken, zij het ten koste van een groeiende marginaliteit en afhankelijkheid ten overstaan van de wereldmarkt en van een stijgend intern onevenwicht volgens streken en industriële sectoren. De ontwikkeling van deze tijdelijke nieuwe dynamiek werd mogelijk gemaakt door een herstructurering en een rationalisatiepolitiek van het Belgische kapitalisme doorheen een systematische staatsinterventie gedragen door een reeks aangepaste instellingen. Met deze hernieuwde economische politiek werd een begin gemaakt vanaf de C.V.P.-Lib. regering Eyskens-Lilar (1958-1961), maar verliep niet zonder grote maatschappelijke crises. De regering Eyskens ondernam een eerste poging om doorheen een geleidelijke staatsinterventie de winstvoet van het Belgische kapitalisme te herstellen, ten koste van een reeks sociale verworvenheden van de arbeidersklasse, maar beschikte echter niet over de voldoende politieke middelen om dit projekt door te voeren. De C.V.P.-Liberaal regering dreef de socialistische arbeidersbeweging in de oppositie terwijl de sociale confrontaties zich steeds meer gingen situeren buiten het parlementaire kader. De regering werd gekonfronteerd met een algemene staking welke zelf het hoogtepunt vormde van een proces van geleidelijke radikaliserings in de arbeidersbeweging vanaf de tweede helft der jaren vijftig. Vanaf de helft der jaren vijftig stonden de syndikale eisen geplaatst t.o.v. een veel te trage economische expansie, de internationale concurrentie die hernam en verscherpte. Er kondigde zich een stop aan aan de voordelen op het gebied van lonen of inzake verbetering van de werkomstandigheden. Terwijl het A.C.V. de zich aankondigende "sociale vrede" onder bepaalde voorwaarden aanvaardde, stelde het A.B.V.V. hiertegenover zijn "programma van structuurhervormingen" dat een nieuwe economische politiek voorstond met anti-kapitalistische aspecten. Het proces van geleidelijke radikaliserings in de socialistische arbeidersbeweging vond op het politieke vlak zijn uitdrukking doorheen de tendensbladen "La Gauche" en "Links".

De algemene staking 1960-61 brak in de eerste plaats uit als een aktie van de arbeidersklasse tegen de anti-sociale maatregelen vervat

in de "eenheidswet". Op het economische conjuncturele vlak deed zich in de loop van het jaar 1960 een enigszins abrupte wijziging voor in de economische conjunctuur welke de krachtsverhoudingen objektief wijzigde in het voordeel van de arbeidersklasse, maar op het sociale vlak werd de arbeidersklasse gekonfronteerd met een aantal regeringsmaatregelen welke haar algemeen verworven bestaansvoorwaarden zwaar dreigden aan te tasten.

De staking nam op het eerste gezicht de vorm aan van een solidariteitsaktie van de arbeiders uit de privé-sektor (voornamelijk in Wallonië) met enkele vakgroepen van de openbare diensten die door Eyskens' "eenheidswet" zwaar dreigden getroffen te worden. Deze aktie van de arbeiders uit de privé-sektor hield echter meer in dan een elementaire solidariteitsbeweging. Deze dynamiek dient begrepen te worden vanuit een toenemend protest van de Waalse arbeidersklasse tegen een dreigende ineenstorting van de Waalse economische structuren. Door de metaalarbeiders van Luik en Charleroi, de mijnwerkers uit Wallonië, welke de voorhoede vormden van de Belgische arbeidersklasse, werd meteen begrepen dat de "eenheidswet" niets anders was dan de weerspiegeling van een economisch systeem dat zijn kontradikties niet kon oplossen. Ondanks hun harde strijd leefden deze arbeiders zonder enig duidelijk toekomstperspektief. Evenals de staking van de mijnwerkers van 1959 in Henegouwen bracht de staking 1960-61 op een zeer scherpe wijze tot uiting dat het Belgisch kapitalisme weinig veranderingen vertoonde inzake economische en sociale vooruitgang. Dit gaf meteen aan de staking 1960-61 een dieperliggend karakter waardoor de staking uitgroeide tot een massabeweging welke zich verzette tegen een politiek die elke voorwaarde tot een ware economische expansie zonder aanvallen op de verworvenheden van de arbeidersklasse op kant zette. De grote werkstaking 1960-61 hield een poging in van de arbeidersklasse om een nieuwe economische politiek op te leggen hierbij steunende op economische structuurhervormingen welke de economische beslissingsmacht dienden te onttrekken aan de heerschappij van de Belgische holdings en financiële groepen.

Alain Meynen, Dr. Gallemaertsstraat 10, 1500 Halle

Alain MEYNEN

**LA GRANDE GREVE DE 1960-1961.
UN APERCU DES ARRIERE-FONDS ECONOMIQUES
ET SOCIO-POLITIQUES**

par

Alain MEYNEN

RESUME

Jusqu'à présent l'historiographie de la grande grève de 1960-61 a été essentiellement descriptive. Cet article essaie d'introduire une approche plus fondamentale des arrières-fonds de la grande grève. La dynamique de la grève est déterminée par divers éléments sous-jacents qui sont reliés entr'eux et qui ont chacun leur poids propre. Ensuite la grève est située dans le contexte économique et sociopolitique des années 1955-60. Une dépression conjoncturelle ne peut être retenue comme cause principale de la grève générale. Du point de vue conjoncturel, la grève de 1960-61 se situe après la récession de 1958-59, dans une phase de rétablissement économique qui avait changé les rapports de force à l'intérieur du marché du travail en faveur de la classe ouvrière. Entre temps le mouvement de contestation de la classe ouvrière wallonne contre les suites de crise structurelle persistante de l'économie belge prend de plus en plus d'ampleur.

En ce qui concerne le développement économique et les changements de positions qui se dessinent dans ce secteur, ce sont surtout les différences régionales qui doivent retenir l'attention. La crise structurelle d'après-guerre menace, surtout en Wallonie, l'existence d'un nombre de secteurs industriels fondamentaux, tandis qu'en Flandre, Gand et Anvers mis à part, on avait toujours connu un sous-développement industriel. Considérant l'évolution différente entre classe ouvrière et organisation dans les deux parties du pays, cette divergence structurelle est d'une grande importance si l'on veut comprendre l'évolution spécifique de la grande grève. La grève de 1960-61 est déterminée par la crise structurelle de l'économie belge, mais n'en forme pas le reflet immédiat. Une étude complète des arrières-fonds de la grande grève doit dès lors consacrer une grande importance aux différents facteurs sociaux, politiques et idéologiques. Dans la deuxième partie de l'article sont énumérés les éléments les plus importants de la sphère sociopolitique qui pourraient, en combinaison avec la crise structurelle, constituer le sujet d'études ultérieures : les perspectives données par les organisations syndicales (Congrès extraordinaires de la CGTB de 1954-56, le programme de réformes structurelles), les caractéristiques de la lutte élémentaire des classes et la radicalisation de celle-ci, la grève générale des mineurs dans le Hainaut en 1959, la radicalisation politique du mouvement ouvrier, la manière dont les différentes classes sociales prennent position envers la "loi unique", les tensions à l'intérieur des organisations politiques et syndicales etc.

Une exploration plus poussée des contradictions économiques et sociopolitiques de la société belge des années cinquante, permet de mieux évaluer l'ampleur de la grande grève de 1960-61, révélatrice des mêmes contradictions.

THE GREAT 1960-1961 STRIKE
AN INTRODUCTORY SURVEY OF THE ECONOMIC
AND SOCIAL-POLITICAL BACKGROUNDS OF THE
GREAT 1960-1961 STRIKE

by
Alain MEYNEN

SUMMARY

So far the great strike of 1960-1961 had mainly been studied as a mere event. This article is an attempt at giving an introduction to the study of the more fundamental backgrounds of the great strike. The dynamic of the general strike of 1960-1961 is determined by several underlying elements which are interrelated but each of which has its own importance. The strike is further situated in the general economic and social-political context of the latter half of the fifties. A conjuncture slump cannot be considered the direct cause of the general strike. Viewed in the light of the conjuncture the 60-61 strike is situated after the recession of 1958-59 in a stage of economic recovery which objectively alters the relative power on the labour-market to the advantage of the working-class. Meanwhile the protest-movement of the Walloon working-class against the persistent structural crisis of the Belgian economy is constantly growing. Special attention must be paid to the regional differences in the economic development and to the mutual position-shifts occurring here. As contrasted with Flanders where, except for Ghent and Antwerp, we have always been confronted with an industrial underdevelopment, the post-war structural crisis in Wallonia endangers the existence of a number of fundamental sectors of industry. Along with a working-class organization which has historically been shaped differently in the two parts of the country, this structural difference is of the utmost importance for the understanding of the specific development of the great strike. In the last resort the 60-61 strike is determined by the structural crisis of the Belgian economy without being an automatic reflection of it. Consequently, a complete study of the backgrounds of the great strike should pay much attention to different mediations, both of a social, political and ideological nature.

The second part of the article enumerates the most important elements from the social-political context which, in combination with the structural crisis, may form the object of further studies: the perspectives shown by the trade-unions (Special A.B.V.V. - i.e. the Belgian Labour Union - congresses 1954-56, program of "structure-reformes", ...), the characteristics of the elementary mass-struggle and the radicalization occurring in it, the general miners' strike in Hainault of 1959, the political radicalization within the labour-movement, the way in which the social classes mutually take their stands with regard to the "unity-act", the tensions within the political and union-organizations, etc...

A broader survey of the general economic and social-political contradictions of the Belgian society in the fifties allows of a better understanding of the great 1960-61 strike which may be viewed as the utterance of the same contradictions.